

Francosko mero že davno imele Belgija, Nizozemska, Grška, Italija, Španjolska, Portugalska, Rumunjska, in slednjič leta 1872. tudi cela Nemška država. Zdaj se tudi v našem cesarstvu vpelje.

Kakor je že znano, je potrjen od cesarstva dotični zakon o metriški meri za zapadno polovico monarhije dne 23. srpana 1871. l., da se s početka tega leta poraba dopušča, leta 1876. pa brez ozira vpelje.

Zato je res že čas, da se tudi pri nas na vvedenje nove mere misli.

Ako pomislimo, da se naše ljudstvo te lahke enostavne sestave bode vendar težko priučilo, lahko si mislimo, koliko bo med njim nejevolje, ko se bode metriška mera počela sploh vpeljavati.

Odbor Zagrebškega gospodarskega društva je minolega leta deželno vlado na to okolnost pozorno storil ter jo prosil, naj bi za to skrbela, da se na deželne stroške osnuje popularna knjižnica, v kateri bi šolska mladež in drugo čitajoče ljudstvo o porabi nove mere se naučilo. Največ truda bo pri votli meri litra, hektolitra itd., zatem z novimi utezmi, grami in kilogrami itd. Te mere in uteze bi se morale za časa nakupiti, kar bi se posebno županijam naložiti moglo.

Zakon se gotovo ne more z malenkostmi pečati; kar se izpeljavanja zakona tiče, to je posel upravnih oblastij. Zato mislimo, da bi, ko imamo še 3 leta do pravega vvedenja metriške mere, prav dobro bilo, da se začne na delo iti z vpeljanjem nove mere, da bi se morda najprej počelo z vpeljavo votle mere, zatem vage in potem mere za dolgost. „Gosp. L.“

Premišljevanje o postavi,

da se nikomur ne sme odreči dovoljenje ženitve.

Po sedANJI postavi morajo županije dovoljenje ženitve vsacemu dati, ako le delati more in si z delom kruh služiti. Nekateri naših deželnih poslancev so pred več leti krepko na noge stopili proti tej „svobodi“, al nič ni pomagalo!

Ako se premisli, da vsaka županija je dolžna preživiti svoje uboge, tedaj nastane vprašanje: odkodi vzeti toliko pomoči, ki je utegnejo potrebovati mnogi ubožanci? Večidel se sosedje sami komaj preživé in nimajo si s čem drugim pomagati. Da se tedaj berači preveč ne množijo po nepremišljenih ženitvah, utegnili bi izdatno ovirati takošne ženitve s tem, da se vsacemu takemu človeku, ki se hoče ženiti, naloži plačilo, primerni znesek v denarjih, ki naj bi se porabil za to, da se potrebna pohišta za revne sosesčane napravijo, kar pa čez ostane, jim za življenje obrača.

Po pameti ne more menda nihče takemu vedenju županij nasproten biti, ker nihče nima pravice, soseskam beračune v preskrbljenje vrivati.

Kaj pravite županije k temu nasvetu? *)

*) Natisnili smo ta članek, ki nam je došel od mislečega in skušenega rodoljuba, samo zato, ker kaže, kako beraške ženitve deželi presedajo, in to po pravici, ker se po tacih ženitvah od leta do leta množi soseskam beračunstvo (proletariat) in vse drugo zlo, ki izvira iz uboštva. Al tudi s pričujočim svetom si županije pomagati ne morejo, ker navetovano plačilo bila bi taksa ženitovanska, take takse pa županije pobirati ne smejo. In kako visoka morala bi taksa biti, da bi občini kaj izdala? Koliko neki bi bil v stanu plačati človek, ki se ženi le „na roko“ in „na hlače“?

Vred.

Misel, kako naj bi se hudodelci izdatno kaznovali.

Zdrav človek želi si svoje življenje prihraniti. To doseči skrbi za potrebno hrano, bodi-si to po poštenih ali nepoštenih potih. Poštenjak to preskrbi s pridnim delom, brezvestni lenuh pa po krivičnih potih, ki ga zapletó v hudodelstva in kazni. Žalibog, da te kazni po naših sedanjih postavah hudodelca, namesti ga plašiti in odvracati od hudodelstva, ga marveč vtrjujejo, naj v svojem vedenju napreduje, kajti one ga popolno preskrbé z zdravim stanovanjem, potrebno obleko in zadostno, celó obilno in dobro hrano.

Je li to kazen? — Nikdar!

Kakor skušnje kažejo, se najizdatnejše vkroti žival in najhujšo zver s stradežem. Tako je tudi edino mogoče, hudodelce po tej poti vkrotiti, v spoznanje jih navesti, da jim hudodelstva ne koristijo, temveč jim stanje hujšajo.

Res je, da tepež utegne na škodo biti zdravju in včasi človeka za delo nezmožnega napravi; toraj je prav, da se je opustil.

Mesto njega pa naj se kaznovancem odtegne vse, kar jim življenje neprijetno dela. Neprijetno stanovanje, nevšečna obleka, pičla hrana, zlasti stradež, moralo bi hudodelcem misel na hudo-bije jemati in jih na pot prav poštenega življenja napeljavati. Ako se sè stradežem to ne more doseči, zastonj je potem vse, hudodelec ostane vse svoje dni hudodelec; spaka v družbi človeški, ki ne zasluži družega, nego da se celi čas njenega življenja kam v zatišje odpravi.

Kazni ječe naj se poojstrujejo s postom, ker strad in glad napeljujeta tatú, roparja, ubojnika na premišljevanje, kako se za naprej teh napak ogibati, da ne pride več v tako zadrego.

Ako izstradani človek suh kot trska iz ječe spuščen med ljudi pride, bode se o pogledu njega bitko delalo vsacemu in ga opominjalo, varovati se tega, kar človeku tako nadlogo nakoplje.

To bode pravo strašilo zoper hudodelstvo, ne pa, kakor je po sedanjih postavah, da hudodelce pitajo in jih še večkrat vprašajo: ali se nimajo nič pritožiji zoper jedí, kruh itd.?! Mi vprašamo one milostljive gospode: ali gredó katerikrat ubozega rokodelca, kmeta ali kakega družega poštenega človeka prašat, ki v veliko bolj nezdravih kotih stanuje in vživa nezdrave jedí: ali je zadovoljen s svojim stanovanjem, s svojo hrano? Al da bi se to zgodilo, nikoli še nismo slišali.

Naj bi to poslanci v državnem zboru prevdarili in v obravnavo spravili za prenarodbo kazenskih postav. Če bi liberalci kričali, da take kazni bile bi nečloveške, naj jim rekó, da sedanje prečloveške kazni peljejo h komunizmu in petroleju, ki sta že prav blizo.

Národne stvari.

Slovenci.

Po potnih spominkih spisal prof. Makušev.*)

Nikoli ne pozabim prve noči, ki sem jo preživel v Ljubljani!

*) Slavnoznani pisatelj Ruski prof. Makušev v Varšavi, potovaje lausko leto iz Venecije v Prago mudil se je nekoliko dni v Ljubljani. Vtisek vsega, kar je tu doživel, videl in slišal, bil mu je tolikošén, da prišedši v Prago je spomin na Ljubljano izročil Ruskemu „Viestniku“ pod naslovom „Slovenci“, iz katerega se je ta popis natisnil še v posebni brošurici. Obseg njen in način popisa zdel se nam je tako mikaven, da se menda ne motimo, ako mislimo, da bodo naši ljudje prevod „Slovencev“ v slovenski jezik

Prišel sem iz Venecije v Ljubljano na večer sv. Petra. Bila je že ena po polnoči. Svetovali so mi prenočiti na železnici, češ, da so zaradi sejma vse gostilnice polne. Jaz jim nisem verjel in ukazal sem kočijažu peljati me k „Slonu“; a niti v tej, niti v drugih gostilnicah ni bilo praznih sob. Že sem se vozil več časa po slabo razsvetljenih, samotnih ulicah Ljubljanskih in jel sem res izgubljati upanje, da morem kje pod streho. Moj voznik zato sklence poskusiti zadnjikrat svojo srečo. Peljala sva se precej dolgo po temnih stranskih ulicah in se konečno ustavila v neki neveliki ulici pred majhno hišo z dvema nadstropjema.

Kočijaž je jel trkati na vrata in zvati po imenu gospodarja. Čez nekoliko minut se pokaže v enem izmed nemnogih oken v nižem nadstropju debel, zaspan obraz v nočni kapi. Toda sobice bile so tudi tukaj že vse oddane. Na ponudbo mi je bilo potem vmestiti se v sobi, kjer jih je že troje spalo; dve postelji vendar ste bili še prazni. S to ponudbo nisem bil zadovoljen, zato sem začel prositi krčmarja, da bi smel prenočiti v obednici.

Zdajci so se odprla vrata in gospodar me je vvel v prostorno sobo pri tleh. Prek sten so stale dolge lesene mize. Po klopeh je spalo nekaj žensk. V oglu oknom nasproti bila je pa kuhinja. Gostilničar mi je prinesel vrček piva in me prosil počakati toliko časa, da mi pripravi posteljo. S svetilnico v roki se je odpravil v sobo zraven kuhinje. Precej so se zaslišali ženski glasovi in v durih ste se prikazali dve zaspani ženski. Čez nekoliko minut ste se vrnili z žimnico in blazinami, in na ozkem divanu s pomočjo pristavljenih stolov mi je bilo narejeno ležišče. Dve veliki okrogli mizi, divan, nekoliko spletenih stolov in predalna omara, kjer so bile razne čaše z raznimi nadpisi, to bila je vsa oprava te sobe. Dva okna sta bila na dvor. Na enem izmed nju je stala kletka s kanarčkom. Ravno pred oknom je bil vodnjak. Na dvoru v lopi so stali vozovi. Iz odprtih konjskih hlevov je silno smrdelo po gnoju.

Bila je že četrta ura, ko sem legel na pripravljeno mi ležišče, a komaj sem malo zadremal, že me je zbudil ropot in ženska govorica v kuhinji. Spati mi ni bilo mogoče; vstal sem, se oblekel in šel v kuhinjo. Nad trpolečim ognjem se je kuhala juha v velikem kotlu. Okolo miz je bilo polno velikih krogličnih kmetov v temnih kratkih suknhah, v pisanih telovnikih z bliščnimi metalnimi gumbami, v temnih ozkih hlačah in škornjih do kolen. Vsaki je imel okrogel, nizek, črn klobuk s precej širokimi okraji. Pred njimi so stali veliki vrčki piva. Rudeča deklica čedne postave je raznašala juho v majhne sklede. V njeni pisani napravi ni bilo nič narodnega, a dolgi kiti z vpletenima trakovima ste me spomnili na naše vasi.

radi brali. Brošurica nam kaže, kako učenjaki tuji, ki so veliko svetá prehodili, sodijo nas Slovence. Da ta spis „Novice“ zdaj prinesó, ko je bil že drugemu slovenskemu časniku namenjen, vzrok je „Slov. Nar.“, ki je perfidno podtaknil ar. Bleiweisu tendencijo, da se je hotel ponašati s svojim delovanjem na slovstvenem polju, — da je potovajočemu profesorju zakril „velikaše“ literarne in ga seznanil „le“ s profesorjem Marnom in Lesarjem, — da je Levstika celó med mrtve položil itd. — Da je prof. Makušev počastil pred drugimi s svojim pohodom dr. Bleiweisa, zato dr. Bleiweis tako malo more, kakor za to, da ni poiskal Jurčiča, — in da po pomoti Levstika mrtvim prišteva, je dr. Bleiweis ravno tako malo kriv, kakor tega, da prof. Makušev tudi Koseskega med mrtve (l. 1852, ko je hudo zbolel) šteje. Prof. Makušev je hotel s profesorji slovenskega jezika osebno se seznaniti in zato ga je napotil dr. Bleiweis k prof. Marnu in prof. Lesarju, a ni čutil se dolžnega, da bi bil službo čičerona opravljal in bi bil sicer jako mu ljubega gosta še peljal tudi do Jurčiča in drugih, ki so res korifeji slovensčine ali si domišljujejo, da so kaj tacega. Žalostno bilo bi za narod slovenski, ako bi sa-nj ne bili drugi delali, kakor privrženci „Narodovi“.

Vred.

Ogledavši družbo, v katero sem prišel zaradi sejma, grem na ulico. Nad odprtimi vratmi se je ponašal napis: „Zum Weingarten“ s podobo pijanega Slovenca. Obrnil sem se na levo od vrat, šel nekoliko korakov, in precej sem bil na oglu velike ulice, kjer je stalo napisano: „Altmarkt“.

Ura že je bila pet. Treba mi je bilo še dve uri čakati, da vstane krčmar „Weingarten-a“; sklenil sem tedaj porabiti ta čas za to, da se seznanim z mestom.

Obrnivši se na pravo pridem kmalu k mostu čez rečico Gradašico, pritok Ljubljanice, ki deli Trnovsko predmestje (kjer je bila moja gostilnica) od Krakovskega. Te predmestji sestavljate prednji del mesta. Vidijo se tukaj še ostanki sten rimske Emone (Aemona ali Haemona), ki jo je razrušil Atila. Na njenih razvalinah je zrastle v 7. veku slovanska „bela“ Ljubljana. V koncu 8. veka je tukaj živel škof Mavricij. Sem je preselil prestol iz Kranja Ulrik III., vojvoda Kranjsko-Koroški (1260), spoznavši nad seboj višo oblast sprva Otokarja II. (1270), kralja Češkega, a potem Habsburško. Še se vidijo razvaline sozidanega jim gradu. V tem delu mesta stoji cerkev nemških vitezov. Vprvič so jo postavili templjarji, naselivši se v Ljubljani v 12. veku; a 1313. leta, ko so ta red odpravili, prišla je v oblast nemškim vitezom. V začetku 18. veka je bila cerkev razrušena in mesto nje sozidana sedanja v podobi križa.

Krakovsko predmestje sem pustil na strani in sem prišel po mostu čez Ljubljanico v novo mesto, ki se je začelo zidati, kakor se kaže, v prvi polovici 13. veka. Na griču nad mestom se vzdiguje čvetirovogelni grad s stolpom in bastjoni, sozidan v letih 1416—1520 v brambo zoper Turke in Venecijane, ki so zmiraj napadali Ljubljano.

Obrnem se na levo in kmalu prikorakam na veliki trg (Hauptplatz). Čez nekaj minut sem stal pred stolno cerkvijo sv. Nikolaja, sozidano prva leta 18. veka v Rimskem slogu, na mestu stare cerkve, ki je bila že v 13. stoletju. Kmalu za cerkvijo se začne obširni s manjši trg (Jahrmaktpplatz). Povsod so bile postavljene mize z nadstreški; okoli njih so mrgoleli kmetje in kmetice v praznični obleki. Moška noša bila je zelo različna. Sinjih kratkih sukenj in rudečih telovnikov bilo je videti največ. Nekateri niso imeli telovnikov, ampak samo nezapeto belo srajco. Pri drugih je bil klobuk okinčan s pozlačenim potozom, z dolgim čopom; na stran je pa mahal konec volnaste kape s slovenskimi barvami. Ženska obleka je bila še veliko bolj različna. Lahko se je zapazilo nekaj srednjega med Ruskim sarafanom in nemško šego. Glavo pokrivajo ženske z belo ruto, ki ima vzor po kraju, druge so pa imele čepice na glavah; srečal se je pa tudi Ruski kokošnik z belim perjem. Videl sem tu ljudi raznih slovenskih krajev. Prišli so, da bi se preskrbeli z lepo robo in kovinskimi izdelki, posodo in drugimi kmetu potrebnimi rečmi; se vé k temu številu gré tudi kratka pipa, brez katere Slovenec ne more biti. Mladina ima svoje veselje nad komedijo, nad navadnim pačenjem zijak in neslanimi burkami pajacov. Sejm trpi ves teden.

(Dalje prihodnjič.)

Kako šole ponemčujejo.

V nekem ministerskem časniku se bere to-le:

„Ustavovorni in za napredek vneti mestjani v Trebičah (na Moravskem) že dolgo želijo, da bi se ondašnja slovanska državna gimnazija, v katero je mógla samo mladina slovanskih starišev hoditi, spremenila v gimnazijo z nemškim učnim jezikom, v dveh spodnjih razredih pa naj bi se naredila paralelna raz-

vico sama si dajati tiste pravila in vredbe, po katerih dela in živi in svoje imenitne namene dosega. Cerkev mora učiti vse narode, njena naloga je: odgojati človeški narod, ona ima iskati božje resnice in jo postaviti kakor luč in svetilnik, na katerega morajo gledati vladavci in vladani, da ne zaidejo. Kjer se vsak obrača zgolj po révno brleči svetilki svoje pameti — in pa saj slehern ima drugo pamet — tam bo vse mrgolelo kolobocije in zmešnjave.

Gospôda moja! Država je zmožna le po zunanjem k pokorščini prisiliti, zamore le za dovršeno djanje strahovati; ali voljo za pravnost zbuditi in vtrditi, hudobne nagibe, ki gospodujejo človeku v srcu, zatirati, pravno lastnijo vpodobiti, človeka storiti človeka, tega ona ne more, to more le cerkev.

In pa saj zgolj omikanje uma ne zadostuje: petrolevcí (požigavci s petrolejem), tolikeri sleparji in goljufi (velik smeh) saj so bili vsi po umu omikani. Olika uma je le še toliko nevarniši, ako v službi pravne volje ne dela. Država gospoduje v posvetnem, cerkev v pravnem okrožji. Cerkev ni nad državo ne pod državo, ona je enakopravna z državo (ugovarjanje na levi). Le samo tam, kjer se cerkvena in svetna oblast med seboj spoštujeta in podpirata, je mir, sreča in blagoslov. Cerkev je še le državnonevarna postala, odkar so država liberalci, kateri v svojem materijalizmu vse nadzémeljsko tajé in v svoji gospodovalnosti in samopridnosti vsako nesvojo samostojnost odbijajo.

Cerkvi perut za perutjo s telesa rujejo, zraven tega pa čez gospodovalstvo cerkve kričé!

Sicer pa je veliko družih vprašanj in nadlog, ki so nam bližej in katere ima le izločno sam liberalizem na svoji vesti. Zavračam na vedno večí revšino in spačenost ljudstev; zavračam na splošno očitno nevarnost, ki vedno raste in je dosegla stopnjo, da ljudstvo žene v obup.

Zavračam na to, da obrtnijski in meščanski stan sta že v nič djana, in da kmetijstvo bode v kratkem enako in le še na niti visi. Zavračam na razdjani mir med cerkvijo in šolo; zavračam na pačenje priraščajoče mladine, da človeka obhaja strah in britkost pred prihodnostjo; zavračam na splošno dušno potrtje!

Veruje se nič več ne — upa se nič več ne; ljudstvu je odmaknjen tudi poslednji deržaj, zanašanje na pravico pri vladi. In ta liberalna politika rodi stanje, katero bi se utegnilo imenovati zmešnjava in brezvladje v malem. (Živo ugovarjanje na levi in klici: To je že prehudo!) Nobeden več ne vé, kaj hoče, kaj mora. (Smeh. Klici na levi: To je res!) To je narobe-svet. (Smeh.) Ali mar ne?

Narodi so konservativni, vlada in državni zbor pa sta liberalna in gornja zbornica še bolj liberalna memo spodnje in vlada je zdajci dospela do skrajne levice. (Velik smeh.) Vlada ni avstrijska, ona je vlada ene stranke, vse očitne zadeve, vmés celo pravstvo se od straničarskega stališa — (klici na levi: Oho! in velik nemir).

Predsednik (ustavlja): Prosim gospode poslance, da naj gredó na svoje sedeže. Ne morem govornika razumeti. Gospoda govornika pa prosim, da naj glasno govori, kolikor le more.

Poslanec Herman (na dalje): Govoril sem o nasledkih liberalne politike. K temu gre dalje: država je samovladarska, državni časniki pa péstvajo republiko in zasramujejo načela postavnih vladarstev (legitimijski princip). (Klici: oho! in smeh na levi). Narodi so v svoji večini vérni in katoliški, cesar se imenuje apostoljsko veličanstvo in ima pregovor „viribus unitis“, vladni listi se pa pečajo s hujskanjem duhovstva in s preganjanjem katoličanov in z draženjem narodov in ostala časniška drhal zaznamnujejo sléd, ktera pa tudi piše in po-

čenja takó, da pri najbolj rudeči republici se skor grje ne more.

C. k. uradniki liberalizujejo (prostomišljeno delajo) ljudstvo (splošni smeh), in vojni minister liberalizuje vojaštvo (še večí in dolg smeh), in potem se napravi sodnja preiskava, da naj se pretresa v vojaštvu nepokorščina in nepodložnost. Tako, gospodje, se spridujejo polagoma vse vrste družbinstva (smeh) in naš stan... (Glasni klici: Konec: Nasprotni klici: Pustite izgovoriti!)

Moj sklep se glasi: Stan je tak, da duh domoljubja in samodinastičnega čutila zmiraj bolj v dim gre, in da se zaupa v Avstrijo bolj in bolj iznebivajo. (Živo ugovarjanje na levi in v središču — klici: Oho!) In ravno vselej takrat se ga znebijo, kadar liberalno veličastvo zopet na krmilu sedi, in da za Avstrijo ni otenja, dokler se vladstvo ne spremeni in se ne dá vlada v take roke, da se priporočuje bolj z državovodsko zmožnostjo in z višim duhom, kakor pa z neko zamrzo zoper cerkev in druge narodovnosti. (Splošni smeh, dobroklici na desnici.)

Národne stvari.

Slovenci.

Po potnih spominkih spisal prof. Makušev.

(Dalje.)

Po tem potovanji sem se vrnil v „Weingarten“ nazaj. Ura je bila že osem, a gostilničar še se ni pokazal. Prosil sem zbuditi in spomniti ga na obljubljeni sobo, a ta še zdaj ni bila prazna; moral sem tedaj zopet celo uro čakati, dokler so me povelí slednjič po precej ozkih, strmih, lesenih stopnicah v drugo nadstropje. Odmenjena mi izba je imela tri okna — dva na mostovž in eno sosednji sobi nasproti. Pregrinjál ni bilo nič, zato niso le tisti, ki so hodili po mostovžu, ampak tudi sosedje so mogli opazovati vsa moja gibanja. Zraven tega se pa niso ne okna ne duri zapirale. V sobi so bile tri postelje tako visoke, da je bilo treba na nje plezati po lestvici. Med oknom je stal umazan divan, poln mrčesev, pred njim pa okrogla hroma miza. Dva lesena stola, predalna omara s pokvarjeno ključavnico in na pol razbiti umivalnik, to je bil ves kinč te kleti, v katero sem bil posajen na ogled. Bilo mi je težko, a ker se je tako naletelo, moral sem se zadovoljiti tudi s takim stanovanjem. Za zajuterk mi je prinesel gostilničar tako trdih in nečednih vampov, da jih nisem mogel jesti.

Na moje vprašanje, ali pozná Bleiweisa, je odgovoril, da; a stanovanja njegovega mi ni mogel povedati. Sklenil sem tedaj odpraviti se do kakega knjigo-tržca, da bi izvedel od njega, kje živi znameniti slovenski patrijot. Gostilničar mi posodi svojo droško in peljal sem se na véliki trg k Giontini-u, velikemu Ljubljanskemu knjigarju z Italijansko družino. Kupčija s knjigami gré v Ljubljani slabo, tako, da je Giontini primoran prodajati tudi drugo šaro za pisanje in risanje, fotografije in muzikalično orodje. Kupivši pri njem nekoliko slovenskih knjig, ga poprašam, ali vé morebiti napis na Bleiweisa. „On je bil ravnokar tukaj“, je djal Giontini. Žal mi je, da niste prej prašali. Ne daleč od tod stanuje; a zdaj ga ne dobite domá, ker še le popoldne pride domú.“ Tako je bilo zopet treba odložiti obiskanje. Povem Giontiniju, kako se mi je godilo po noči ter mu potožim o svojem stanovanju. Svetuje mi pa poprašati v „Hotel d' Europe“ in prec ej se podam tje. Prazne sobe tukaj ni bilo, a hišna me je spoznala in me poprašala o neki Beneški družini, pri kateri sem bil dolgo v stanovanji. Ondi se je bila se-

znanila z menoj. Jaz se tega nisem mogel koj domisliti (pozneje mi je pa razodela okoliščine najinega spoznanja: koliko je pretrpela od svoje tašče in kako je iz Benetk bežala v rojstni kraj — Ljubljano). Vesel sem bil tega znanja, ker sem se nadejal, da mi pripravi sobo v „Evropski gostilni“. In nisem se prevaril. Hišna mi res odpre malo sobico, dokler se ne sprazni večja. Potem se vrnem zopet v „Weingarten“, pobrem svoje reči ter se preselim v novo gostilnico.

Popoldne se odpravim k Bleiweisu in čez nekaj minut sem v njegovem stanovanju. Pred menoj stoji čvrst starček še pri polni moči (64 let star), visoke rasti, vpadlega lica in prijetne vnanjosti. Prosé ga, naj ne zameri, da ga nadlegujem z obiskovanjem, mu rečem: „Davno sem že želel priti v Ljubljano in pokloniti se temu, čegar imé sem že čislal jel na dijaških klopéh. Preteklo je kakih petnajst let od tistega časa, ko sem prvokrat slišal od Vašega prijatelja in svojega učitelja J. J. Sreznenskega o Vaših zaslugah za slovenski narod. Kar sem pa, kakor samostojen delavec, stopil na slovensko slovstveno polje, utrdil sem se še bolj v čustvih, ki sem jih prinesel iz vseučilišča. Doslej mi okoliščine niso dopuščale razodeti Vam osebno taka čustva. Sedaj pa spolnujem svojo davno željo.“

Pohlevni mož bil je očitno ginjen po takem govoru. Krepko stiskavši mi roko pelje me v sprejemno sobo. —

Vedé, da je nepristojno ob času obeda zadrževati gospodarja z obiskom, vstanem po nekaterih besedah in se poslovim. Prosil me je pa, naj pridem k njemu ob štirih popoldne. Pokazal mi je pri odhodu sreberno črnilnico in čašo, kateri so mu darovali rojaki 1868. l. v spomin petindvajsetletnice njegove literarne delavnosti.

Bleiweisove zasluge so velikanske. On je začetnik narodnega probujenja Slovencev. Cilj njegovega življenja po njegovih lastnih besedah je bil: „stopiti v duševno zvezo z narodom svojim in pomagati mu v vsestranski razvitek in napredek.“ S tem namenom je jel izdajati 1843. leta „Novice“. Nadomestovale so one narodu šolo; po njih je narod prestrojil svoje gospodarstvo in razvil svojo narodno zavednost. Z njimi je Bleiweis za trdno ustanovil pravopis in očistil jezik tuje primesi. V njih so se zedinjale vse literarne moči Slovencev, raztrošene po Kranjskem, Koroškem (Gorotaniji) in Štirnem. Z njimi so začenjali Slovenci novo dōbo v svojem slovstvu, namreč dōbo narodno.

Do Bleiweisa so slovenski pisatelji imeli pred očmi le izobraženo društvo, za katero so izdajali v nemškem jeziku zgodovinska (Valvazor † 1693, Linhart † 1795) in jezikoslovna dela (Kopitar 1808, Metelko 1825, Jarnik 1832 in dr.); v slovenskem jeziku pa, ki so ga imeli za „Dienstbotensprache“, tiskale so se le molitvene in nraštvene knjige za ljudstvo.

(Dalje prihodnjič.)

Národno blago.

Pregovori in reki Notranjski.

Zapisal J. Potépan Škrljev.

Kar kdo po norosti dobí, ga nič ne bolí.
Še v cirkev bom šel, pa molil ne bom (zastonj ga silí, ako noče).

To je prišlo, ko z batom na glavo.

Sita vrana lačni ne verje.

Bog vse vé, komu kreljūta polomi.

Sem te lačen ko mačka česnja.

Mora zdrava jetra imeti, ki če to dočakati.

To je križ brez Boga.

S klobasami nikjer plotú ne zapletajo.

Ovca cela, volk pa sit, ne more bit'.

Leski konj se razjezdi na sredi vode.

Mu en prst dam, pa za celo roko prime.

V trebuh in v plot je vse dobro.

Tvoja glava, tvoj svét.

Se vleče ko megla brez vetra.

Pošteno najdalje trpi.

Veliko bogastvo, velika skrb.

Kakoršna služba, tako plačilo.

Brez tožnika ni sodnika.

Pijanca se ogni sè senenim vozom.

Smo od danes do jutri.

Toliko mara za-nj, ko za lanski sneg.

Prekladamo z rame na ramo.

Bog na visokem sedi, pa na široko gleda.

On je tega potreben, ko pes palice.

Se ga je nabral, ko berač mraza.

Bežite miši, kjer so mačke v hiši.

On kōzo drži, da mu jo drugi molzejo.

(Dalje prihodnjič.)

Deželni zbori.

Deželni zbori so se začeli 26. novembra. Poročali bomo, kar važnega se bode godilo v njih.

Deželni zbor Kranjski.

1. sejo v še precej prazni zbornici dné 26. novembra je po končani slovesni maši v stolni cerkvi deželni glavar vitez dr. Kaltenegger otvoril z nagovorom **nemškim in slovenskim, v katerem je na kratko omenil nekaterih novih zakonov, potem važnejših obravnáv, ktere čakajo rešitve po deželnem zboru, omenil dalje, da sta Luka Svetec in France Kromer odpovedala se poslanstvu in da Janez Irkič je umrl; pozdravlja e. k. deželnega predsednika in deželne poslance, konča odgovor s 3kratnimi slava-klici na presvitlega cesarja, kar tudi vsi poslanci storé. Ko mu je e. kr. deželni predsednik grof Auersperg ozdravil pozdrav, obljubivši zboru radovoljno podporo vladno, je Andrej Lavrenčič obljubo storil kot novi deželni poslanec. — Za ravnatelja zbornice sta bila izvoljena dr. Poklukar in dr. vitez Savinschegg, za verifikatorja stenografičnih spisov pa dr. Costa in Deschmann. — Potem deželni glavar priobčuje uredbe deželnega odbora ozir svečanosti na čast 25letnemu vladanju presvitlega cesarja Franc Jožefa I.; njegov nasvet, naj se zarad adrese konstituirá ves zbor za odsek, obveljá.**

V 2. seji 28. novembra sta nova poslanca Primož Pakiž in Braune dala obljubo. Baronu Rasternu in Korenu se dovoli odpust za 8 dni, Grabrijanu pa za 14 dni. Potem se je bral dopis dr. Coste, s katerim se odpoveduje deželni komisiji za uravnavo zemljiškega davka; jako potrti smo poslušali razloge, zarad katerih se je dr. Costa odpovedal temu poslu; on pravi, in žalibog, da mu pritrditi moramo, da se uravnava zemljiškega davka ne izvršuje na korist naši ubogi deželi, da pa on sam ni v stanu, reč predrugačiti; deželni glavar izreče, da živo obžaluje odpoved dr. Coste, da se je trudil za to, da bi dr. Costa preklical odpoved, pa zastonj, in da bode toraj nove volitve treba. — Potem je zbor sklenil, naj se adresa o 25letnem vladanju izroči presvitlemu cesarju po posebni deputaciji, v katero so bili izvoljeni deželni glavar dr. vitez Kaltenegger, dr. Costa, dr. Poklukar in grof Margheri. Deputacijo bode po na-

šane razmere, imajo se površja po aproksimativni primeri mešani razmeri v posamesne razrede razdeliti.

Če se podade nasveti glede gozdne postave, o katerih gozdnemu tehniku razsodba še ni znana, zapisati jih je v zadnji predel.

Predeli s številkami se imajo s poštanjem skleniti in se bo pozneji prirastek ali odpadek v vsakem primerljeju posebe pri skupnem številu popravil, ali pa pri zadevajoči parceli zapisal.

Številke predala 11 in 12 (pašne planjave z nepomenljivim lesom ali nerodovitne) ne smejo se vračunati v številke predelov za gozde. (Dal. prih.)

Národne stvari.

Slovenci.

Po potnih spominkih spisal prof. Makušev.

(Dalje.)

Mnenje o revščini in nerazvitosti slovenskega jezika ni gospodovalo le ob konci prejšnjega stoletja, ampak še v našem veku. Proti taki misli je prvi vstal Valentin Vodnik (1775—1819), dokazovaje, da se slovenski jezik le zato kaže reven, ker se v nemar pušča. Začel se je Vodnik učiti govora prostega ljudstva in čitati staroslovenske knjige, ter se je trudil na tej podlagi osnovati slovstveni jezik, oziraje se v sili na sorodna narečja, posebno Rusko, katero se mu je zdelo najbliže slovenskemu. „Rusi — pravi Vodnik — so ohranili mnogo besedi, ki so se pri nas pozabile.“ Po tej poti si je prizadeval Vodnik očistiti ga grmanizmov in dvigniti iz slabega stanja, v katerem se je nahajal. S tem namenom je začel izdajati „Ljubljanske Novice“ (1797—1800). Po njih je on med drugim seznanil svoje rojake z zgodovino, nravi in običaji in z jezikom drugih slovanskih plemen; kazal je tudi na razpor med Slovani, kot glavni vzrok njihovih nesreč. Zanimivo je, kar Vodnik piše o nas Rusih: „Glejte novo prikazen za nas Krajnce! Rusi, naši stari bratje, so prišli k nam, a ne ropat, temuč branit nas pred sovražniki (Francozi). Pred 18 dnevi so prišli v naše kraje prvi Slovenci: oni so iz Ruskega in drugih slovenskih rodov. Glejte vzrok, zakaj mi lahko razumemo Ruski jezik: oni so Slovenci in koren, od katerega so se rodili naši prededi. Naši očetje so živeli daleč na Donavi, od kodar so prišli sem; in ker je rod najbolj na kraju prišel do Italijanskih mej in se todi naselil, je zval tudi zemljo Krajno. Sedaj vidimo z lastnimi očmi, kake mogočne in velike brate imamo na svetu — brate, ki so ohranili čist naš slovenski jezik. Bližati se jim je treba, ako hočemo očistiti naš jezik in od njih se učiti braniti domovino od sovražnikov („Novice“ leta 1799. št. 26).“

Tako je podučeval Vodnik svoje rojake ob koncu prošlega veka o njih sorodnosti z drugimi slovanskimi plemeni. Ravno tako jasno se prikazuje ta misel tudi v nekaterih njegovih pesnih, posebno pa v odi: „Ilirija zveličana“, napisani po izgnanih Francozih iz Ljubljane, ravno tistih Francozih, katere je on 4 leta pred tem pozdravil z odo: „Ilirija oživljena“, kjer je prerokoval, da bo Ilirija, oživljena po duhu Napoleonovem, prerajena in obnovljena, prstan Evropi. A Ilirsko kraljestvo ni dolgo obstalo. Nemci so ga kmalu (1812) razdrobili na osem kosov in iz šol izgnali narodni jezik, vpeljan po Francozih. Nastalo je težko gospodstvo nemščine, katero je pesnik jako dobro naslikal v pesmi: „Nemški in Kranjski konj“: „Nemški konj pravi namreč slovenskemu: Brate, kaj medliš na poti? Ti li noga ali glava neče? Ali se ti ne ljubi jesti? — Mene imajo v

dobri reji, mi dajo trikrat ovsa, igrajo mi čiste noge, nosim vrat po labodje“. — Kranjska kljusa odgovorilo: „Tudi jaz bi bil lahko tak, a mene bijejo po glavi, mi ne dajo jesti in stati v mlaki moram.“

Nemščina tako imela je slovstvo v oblasti, da celo bolj zmožni (darovitejši) pesnik Prešern (+ 1849) je pisal po nemško ali pa svoje izvrstne slovenske pesni prevodil v nemški jezik. Tiskale so se slovensko v „Kranjski čbelici“, v kateri se je trudil Kastelic zediniti vse pesniške moči na Kranjskem. Slovenci v drugih deželah se niso vdeleževali tega izdajanja, in tako je vsled političnega separatizma v slovenski literaturi vladal kratkovidni provincijalizem.

Prvikrat, kakor sem že omenil, so se vse slovstvene moči Slovencev združile v „Novicah“, ki so leta 1843. izhajati začele pod Bleiweisovim vredništvom. Prvih deset let so imele naslov „kmetijske in rokodelske Novice“ in namen, izobraževati prosti narod, seznaniti ga s potrebnimi vedami in ustanoviti literarni jezik. Do 1844. l. je bil pri Slovencih v rabi pravopis, ki ga je iznajdel Bohorič v koncu XVI. veka. Pomanjkljivosti tega pravopisa so se že davno čutile; spremembe Dajnkove in Metelkove (1824) so bile pa tako nepripravne, da je vsak raji ostal pri stari „bohoričici“, nego da bi mešal latinico s cirilico, katero so z novimi znaki dopolnovali. Boj o alfabetu in pravopisu je Bleiweis lahko rešil. Bohoričico popusti in se poprime že utrjenega pravopisa, katerega si je bil Gaj izposodil od Čehov in vvel v Hrvaško literaturo. S tem pravopisom je Bleiweis jel tiskati 1844. leta „Novice“ in od takrat je prišel pri Slovencih v splošno rabo.

Veliko bolj trudno pa je bilo očistiti slovenski jezik germanizmov, kateri so ga strašno kazili, in ustanoviti nepremeljiva pravila za vsem Slovincem občni literarni jezik; a tudi to je Bleiweis dosegel z upornim trudom in po čisto praktični poti. Koliko je on dosegel v tem težkem delu, tega se lahko vsak prepriča, kdor primeri „Novice“ Vodnikove z „Novicami“ dr. Bleiweisovimi, ali če se pozor obrne na primer na „Kranjsko špraho“, katero so nemškutarji v Ljubljani govorili še pred desetimi leti; pri Bleiweisu se ne dobijo nemške besede; on ne piše v tujem duhu. Toraj ni čuda, da so nemškutarji rekli, da on hrvačuje. Malo je tega, kar so trdili, da so izrazi „Slovenec“, „slovenski jezik“ od Bleiweisa in malega njegovega kroga izmišljeni, in da teh izrazov do 1848. leta še bilo ni, kakor jih še do sedaj ni med narodom, ki zove svoj jezik „kranjski“.

Bleiweisu ni bilo težko zagovarjati se pri takem očitaniu; dokazal je svojim nevednim nasprotnikom, da niso le pisatelji našega in prošlega veka (Linhart, Dobrovski, Kopitar, Šafařík in dr.) njegove rojake imenovali Slovence in njih jezik slovenski, temuč da se ti izrazi nahajajo tudi že v najstarejših slovenskih tiskanih knjigah v polovici 16. stoletja.

Da je Bleiweis pisal v čisto slovenskem jeziku brez vsake primesi hrvaščine, to se najlože s tem dokáže, da prosti narod tako rad čita njegove „Novice“, in da si je pridobil ž njimi tako popularnost, kakor je nihče njegovih rojakov še ni imel in je nima. Bleiweis je postal glava narodu: Slovenec ga sluša kakor svojega očeta in prihití k njemu za совет v svojih zadevah. Pravijo, da so vabili kmetje Bleiweisa včasih pogledat na njih gospodarstvo, ki so ga vravnali po pravih razloženih v „Novicah“ in v družih knjigah, ki jih je izdal za narod.

Razun „Novic“ je Bleiweis dajal (od 1852. do 1856. leta) Slovenski „Koledar“ na svitlo, iz katerega so se boljši sestavki, in med njimi nekaj životopisov

slovenskih pisateljev, pretiskali v posebni zbirki „Zlati klasi“ imenovani. On je tudi sestavil „Slovensko berilo“ za gimnazijo; v preteklem letu je Kranjsko kmetijsko društvo izdalo njegovo učeno knjigo: „nauk o umni živinoreji“.

A z izdajanjem časopisa, koledarja, pralik, narodnih učbenih in učenih knjig (o gospodarstvu in zdravilstvu: on je doktor medicine in profesor živinozdravstva) se še ni omejila Bleiweisova delavnost; vdeleževal se je še vsega, kar je zadevalo blagor njegove domovine: ustanovitev učenih in patriotičnih društev, poprave starih šol in naprave novih (živinozdravniška učilnica se je osnovala v 1850. letu po njegovi misli), razširjatev periodičnih izdajanj itd. Slednjič 1861. leta so ga izvolili za branitelja narodnih pravic in interesov v kranjski deželni zbor.

Ko so 1860. leta Slovenci, kakor drugi zapadni Slovani, zaupali obljubam Avstrije, in goreče jeli braniti svojo narodnost, je Bleiweis prvi začel kazati v svojih „Novicah“ na veliko potrebo posebnega političnega lista za Slovence, a od vlade ni bilo mogoče dobiti potrebnega zagotovila; takrat je naredil Bleiweis „Novice“ za narodni organ, ter v njih ni samo tiskal obravnave deželnega zbora in govore narodnih poslancev, ampak tudi sestavke o pretresu važnih vprašanj za Slovence. V njegovem vvodnem članku v prvi številki „Novic“ za 1861. leto se bere lahko program narodne stranke v deželnem zboru: „V letu 1848. je zasijala prva zarija ustavne svobode. Slovenci so se zdramili in obveljava zatrtega maternega jezika je bila prva njih potreba. Kaj se je v teh zadregah počenjalo, ne bomo dalje popisovali, vsaj je to dobro znano. Čeravno so vsa ministerstva od tistega časa proglaševala ravnopravnost vseh narodov, je ravnopravnost slovenske narodnosti vendar ostala le — pium desiderium. Ne bomo popisovali, kolikrat je zadonel glas ravnopravnosti; mislili smo, sedaj in sedaj dosežemo, kar pred Bogom in svetom vsakemu narodu gré, a birokratizem nam je podrl naše pravično upanje, kajti „Berichti“ so bili vselej taki, da slovenski jezik ni ugoden za kancelije, čeravno se še nikdar nikjer ni primerilo, da bi naši ljudje ne bili gospodov v kancelijah razumeli, kar so jim z domačo besedo dopovedovali. Če je pa jezik za besedo ugoden, kako, da bi za pismo ne bil? To je zastavica, katero ugibati nam zdrava pamet brani. V šole so nam dali nekoliko slovenskega jezika, a koliko? Ne jeden nauk se ne razlaga v njem, v realkah in gimnazijah se pa skozi 8 dolgih let z „berili“ vred slovenska gramatika gode v nemškem jeziku! Ni tedaj čuda, da mi Slovenci gledamo na cesarski ukaz od 8. avgusta 1859. leta kakor sv. trije kralji na zvezdo, a zmiraj — zastonj. Kdaj neki in kako neki nas bo zvezda mila pripeljala do jaslic tistega zakona, ki ne dela razločka med narodom in narodom, temuč kateremu so vsi narodi enaki, ker vsi narodi nosijo ravno tista bremena davkov in družih dolžnosti. Cesarski diplom od 20. avgusta nam je zagotovil novo dôbo. Stopil je mož iz ministerstva (Bach), kateri nam je skrčiti hotel cesarjevo pismo tako na malo, da se je ves svet čudil, ko je začel izdajati postavo za deželne zборе. Namesto da bi bil pot ogladil vsem po enakih pravicah, je delil v njih sedeže po privilegijah, ne pa po ravnopravnosti. Kakošni bili bi državni zbori po njegovem stroju, vsak lahko sam razume. Hvala Bogu, da človek, ki ni bil nobenemu po volji, je mesto svoje prepustil možu, čigar volja je, kakor njegovo pred Božičem razglašeno pismo pravi, tudi nemško-slovanskim Avstrijancem dodeliti tiste pravice, ki so podeljene Madjarom in z njimi združenim deželam. Svobodno gibanje županij, deželni in

državni zbor je tista važna trojica, ki nam obeta bolje, nove čase“.

Ko so protivniki Bleiweisa in njegove prijatelje jeli dolžiti, da želé izgnati nemški jezik iz slovenskih šol in iz slovenske dežele, da nameravajo odtrgati se od Avstrije in osnovati samostojno jugoslovansko kraljestvo, jim je odgovoril Bleiweis v 45. listu „Novic“ s člankom: „Naš program.“ On jim odkritosrčno govori, da se narodna stranka bori le za narodnost in za politične pravice svojega naroda, da ona hrepeni po vpeljavi slovenskega jezika v šole in pisarnice in trdi, kako potrebno je več obširne in resne avtonomije; a da ona ne misli na izgnanje nemškega jezika in slovenske dežele in na ločitev od Avstrije, katero ravno nasproti želí videti „edino in mogočno“ na ustavni podlagi. Na dalje objasnuje, da narodna stranka zahteva, naj se v ljudskih šolah uče vsi nauki po slovenski, v srednjih in viših naj bi bil pa slovenski jezik enako deležen ravnopravnosti, kakor nemški; po tej pravici naj bi bil tudi vpeljan v pisarnicah, to je, da bi se v razpravah s Slovenci rabil jezik narodni.

Tega so tudi v resnici želeli in hrepeneli Slovenci, kar se lahko razvidi iz predlogov, katere so izrekli slovenski poslanci v Ljubljani in na Dunaji; iz peticije poslance Šmerlingu in iz obilnih sestavkov tiskanih po „Novicah“.

(Dal. prih.)

Národno blago.

Pregovori in reki Notranjski.

Zapisal J. Potěpan Škrljev.

(Dalje.)

Imaš jezik, ko krava rep.

Si dober, ko česenj brez kruha.

V jajcu išče dlake.

Hlače se po životu merijo.

Zmiraj od tega govori, ko cigan od belega kruha.

Sila kola lomi, potreba jih pa nareja.

Po sebi brače meri.

Kdor je hiter pri jelu, je tudi hiter pri delu.

Krpa grad drži.

Boga s kruhom po glavi bije.

Gorjé hiši, v katero ljudjé nočejo.

Žena drži hiši tri vogle, in še četrtega možu pomaga.

Ponva se kotlu špôta.

Luč in tema se ne morete zediniti.

Šiba novo mašo poje.

Več oči več vidi.

Dva več vesta, ko en sam.

Velika rana težko se zaceli.

Tako jo je povedal, da nima ne repa ne glave.

„Šenk“ je umrl, „zastonj“ ga je pokopal.

Se drži ko lipov bog.

Je zvit kakor kozji rog.

Kdor ne vboga, ga tepe nadloga.

Kdor veter seje, bo žel vihar.

V lesko barko cveče zabija.

Kar je krsta, na vse pride vrsta.

Kdor se uči, ta zná.

Ni ne krop ne voda.

Zavolj enega vesla brod ne ostane.

Kedar ti meni luč, jaz tebi ključ.

Blago ni sirota.

Kakor se posoji, tako se vračuje.

(Dalje prihodnjič.)

Gospodarji, čuvajte prepelice!

Prepelica je — tako piše „Gosp. List“ — kakor nam Amerikanci poročajo, ena najboljih kmetovih prijateljic, ker iz zemlje trebi gosenice, kukce in vsak drug mrčes ter ga pozoblje.

Gozdno postavo,

kako jo natanko spolnovati, gozdne preiskave izpeljavati in napraviti gozdni kataster.

Ukaz ministerstva za poljedelstvo dogovorno z ministerstvom notranjih zadev od 3. julija 1873,

veljaven za vse kraljevine in dežele, zastopane v drž. zboru.

V. Gozdni kataster.

(Dalje.)

§. 20. Politična deželna gosposka ima pregledne posameznih krajnih občin, katere jej dá gozdni tehnik, sestavljene po predpisu §. 19. poslati zadevajoči politični gosposki posebe, da jih ima v daljnem razvidu in jih sicer primerno rabi.

Politična okrajna gosposka ima te pregledne po krajnih občinah svojega okraja v abecednem redu v primernem zavitku, z znamkom „gozdni kataster“, hraniti, kateri poslednji se za zadevajoči okraj takrat popolnoma napravi, kedar se za vse krajne občine imenovani pregledi dovrše.

Dodatki k gozdnemu katastru so v §§. 3, 4, 6, 7, 11 omenjeni zaznamki po okrajih A, B, C, D, E, katere je priložiti gozdnemu katastru v posebnem zavitku.

Vsacemu je dovoljeno pregledati gozdni kataster v navadnih uredskih urah.

Uredski izpisi in prepisi se smejo izdajati proti temu, da se plača kolek in povrnejo troški za pisanje.

Če je bil na zgornjem Avstrijskem gozdni kataster za posamesne občine ali okraje vsled ukaza deželnega namestništva od 1. januarija 1853. (dež. zak. IV. del, št. 25) in po obrazcu, v tem ukazu predpisanem, že izvršen, ne dotika se njegove naprave pričujoči ukaz.

Za tiste občine, oziroma okraje, kjer bi se ne bil izvršil, ima se gozdni kataster po predpisu tega ukaza, tedaj s porabo priloženega obrazca napraviti.

VI. Gozdovidi.

§. 21. Gozdni tehnik ima tudi dolžnost po moči napravljati gozdovide (forstliche Uebersichtskarten) za preiskane politične okraje.

Zato se imajo od politične deželne oblasti določiti še imajoče, morebiti že napravljene natančne karte posamesnih okrajev, kakor fotografični vtiski od vojaško-geografičnega zavoda izdanih preglednih kart zemeljnega površja, pregledne karte katastra, karte generalnega štaba tako rabiti, da se posamesne gozdne grupe zaznamovajo kolikor mogoče po razločkih, v pregledu F omenjenih gledé kulture in vrste lesa, v zlasti pa bravnivni in v prepoved deti gozdi primerno narisajo, ali vsaj dobro zaznamovajo.

Gozdovidi so del katastra in se imajo temu priložiti.

VII. Izkaz in razglasitev uspeha gozdnih preiskav.

Konec vsacega leta ima politična deželna gosposka o vspehu gozdnih preiskav in napravljanju gozdnega katastra ministerstvu za poljedelstvo natančen izkaz podati in ga h krati po deželnem časniku razglasiti.

(Konec prihodnjič.)

Šolske stvari.

O ljudskih šolah na Štajarskem.

Deželni odbor Štajarski v poročilu delovanja svojega poročja deželnemu zboru po „Slov. Gosp.“ o ljudskih Štajarskih šolah sledeče, kar se nekako tika tudi šolstva na Kranjskem:

„Učiteljem — tako piše deželni odbor Štajarski — se je po sklepu deželnega zbora plača za 60 gold. povišala, tako, da imajo po 660, 560 in 460 gld. Kljub temu še pa vendar manjka 140 učiteljev, 63 šol pa praznuje zavolj tega, ker ni primernih šolskih prostorij ali pa manjka učiteljev.“ — Deželni odbor hoče pomanjkanju učiteljev v okom priti še z večjo plačo, ter je v ta namen deželnemu zboru predložil postavo zastran vravnjanja učiteljskih plač. Morebiti da gospodje dosežejo svoj namen; velika škoda je pa to — pravi „Gospodar“ — za Kranjsko, od kodar je po sporočilu deželnega odbora že zdaj zarad večje plače mnogo učiteljev prišlo. Če Kranjski deželni zbor ne more vsako leto povišati plače učiteljem, Štajarski jih pa povišuje, utegne nastopiti pravo preseljevanje učiteljev iz Kranjskega na Štajersko. Število šol je v tem letu poskočilo za 78, vseh je zdaj 723, za katere je treba 1272 učiteljev, plače pa najmanj 571.924 gold., vrh tega pa 19.560 gold. opraviških priklad, 12.000 gold. starostnih priklad in za 833 učiteljev in učiteljic po 60 gold. draginjske priklade, kar znaša 49.980 gold. Z vsem je toraj za 1272 učiteljev treba 653.464 gold. Odbor se hvali, da so šole dobro bile obiskovane, in razveseljuje s poročilom, da se bodo bremena ljudem, ki davke plačujejo, precej pomnožila, le da se šolske postave brž in v duhu državnih postav izvršijo! „Slov. Gosp.“ dostavlja temu, kar piše „Allgem. österr. Schulzeitung“ (št. 31) med drugim tako le: „Avstrija je sprejela modêrno narodno šolo in jo po želji demokratov takraj in onkraj Litave za brezversko proglasila, ne brigaje se za nasledke, ki morajo iz tega priti. Stariši, učitelji in odgojitelji se pritožujejo, da se pri mladeži kaže razbrzdanost in popačenost, kakoršna se poprej ni poznala in ne trpela, kajti domá in v šoli bil je pravičen strah, ki je edini in dobro skušeni pomoček, med družino in delalci neobhodno potrebni red ohraniti. — Ko se je konec šolskega leta v neki Dunajski šoli šolski sklep obhajal, je rekel neki mladi, novošegni pedagog svojim učencem: „No, zdaj pa idite! Svojim starišem pa povejte, da so hujši od psov, ker se ti vsaj brigajo za svoje mlade, vaši stariši pa ne!“ — Ta mladi izobraževalec mladine je svoje otroke pač kaj dobro podučil o četrti božji zapovedi.“ *)

Národne stvari.

Slovenci.

Po potnih spominkih spisal prof. Makušev.

(Dalje.)

Vpeljanje narodnega jezika v šole bilo je za Slovence najbolj važno vprašanje. Njih šole bile so nemške „Pflanzanstalten“; v njih so se slovenski „halbwilde Barbaren“ predelovali v nemškutarje, ali, kakor se sami sebe hvalijo, v „Deutschslovenen“. Slovenski jezik se ni le skor nič učil v šolah, ampak še celó zatiral;

*) Po našem mnenju je nastopila velika kriza za ljudske šole, katere ne odvrne povikšana učiteljska plača.

Vred.

kdor je na primer spregovoril v žoli po slovenski, dali so mu na glavo oslovsko kapo „den windischen Esel“. Leta 1848. so jeli vpeljavati slovenski jezik v ljudske šole, a zelo počasi in leno; kmet je bil srečen, če je njegov sin znal čitati molitveno knjigo, da je le poleg tega znal nekoliko nemščine. Navadno se je potem pripetilo, da je pozabil materin jezik, tujega se pa naučil ni; skoval si je tako svoj jezik — nemško-slovenski, ki je bil le njemu razumljiv in tovarišem njegovim. V takem jeziku so govorili in pisarili celó ljudje, ki so se šteli med izobražene; to je bil po mislih „der guten Krainer“ pravi kranjski jezik. Leta 1848. se je obetal učenje v narodnem jeziku vpeljati v srednje šole, a ta obljuba se ni izpolnila. Avstrijski Nemci so še 1861. leta za vladine izdajice ovajali slovenske rodoljube, ki so tirjali narodni jezik v šolah, in ni jih bilo sram podmetovati celó takim možem, kakor Bleiweis to, da ne delajo po lastnem prepričanju, ampak po navdihnjenji Rusije in za Ruske rublje!

Al vse to obrekovanje, kakor se samo ob sebi razume, ni bil zadosti tehten dokaz za nevpeljavo slovenskega jezika v šole; nemškutarji so si zato izmislili drugo: Jezik slovenski, so rekli, ni še dosti razvit, da bi bil za javno rabo; razen tega Slovenci nimajo učnih knjig. Na prvi vgovor se je lahko odgovorilo, kazaje na to, da so Slovenci imeli že do 1861. leta nekaj literarnih časopisov, kakor: „Slovenska Bčela“ in „Šolski prijatelj“ (oba je izdajal od 1850. leta Einspieler), „Zgodnja Danica“ (cerkven list 1848.), „Vedež“, vredoval Navratil, posebno pa „Slovenski Glasnik“, ki ga je izdajal od 1858. leta Janežič. Kar zadeva učne knjige, jih tudi ni tolikanj manjkalo. Razen omenjenih Bleiweisovih se lahko omenijo sledeče: Slovenska slovnica Murkova, Majarjeva, Muršceva; Janežičev in Wolfov (Cigaleto) slovar, Miklošičevi, Janežičevi in Macunovi cvetniki, Hicingerjeva občna geografija, Vrtovčeva občna povestnica, Janežičeva zgodovina slovenskega slovstva, Robidova fizika, slednjič Vrtovec, Jeranove, Muršceve in Slomšekove knjige itd.

Tako so se posluževali sovražniki Slovencev ne le obrekovanja, ampak očividno tudi laž. Za njihov značaj ni malo važno sledeče, kar je naznanil Bleiweis v „Novicah“: „Slovensko društvo v Ljubljani je poročilo Hicingerju spisati geografijo, in on je res sestavil lepo učno knjigo; tedaj je društvo prosilo ministerstvo šolskih zadev, naj jo potrdi za realko ali gimnazijo; Bleiweis je osebno prosil za to pri ministru Thunu, a vse zastonj: knjiga ni bila sprejeta.

Še hujši vihar so vzdignili nemškutarji zaradi tirjatve Slovencev, da bi se vpeljal slovenski jezik v pisarnice, vsaj so nekdanji Kranjski stanovi že leta 1786 in 1787 določili, naj se uradniki jemljejo iz domačinov, ki dobro znajo materni jezik, in naj se v zadevah s prostim narodom poslužujejo slovenskega jezika. Na slovenske narodnjake so se vsipale take le psovke: „Die Krainer werden doch nicht so verflucht dumm sein, die krainerische Sprache in der Kanzlei zu verlangen!“

V prvi seji Kranjskega deželnega zbora je Bleiweis ponovil obžalovanje, da ne vidi v njem zastopnikov Slovencev iz Štirije, Koroške, Istrije in Goriške, in živo obmiloval, da morajo hoditi v dva nemška in dva italijanska zbora, in predstavlja tako razdrobljenje Slovencev, ki je nepravilno, nenaravno in za vlado škodljivo, je prosil, naj bi zbor zastopal v državnem zboru zedinjenje Slovencev v administrativnem obziru.*

*) Po poslednjem oficijalnem razglasu Fickerjevem („Dr. Adolf Ficker „Die Völkerstämme der Oesterreichisch-

Ob enem z Bleiweisom je branil pravice Slovenskega naroda sprva v Kranjskem deželnem zboru, potem pa v državnem zboru, obdarovani pesnik in znameniti govornik Toman. Vedé, da braniteljev narodnih pravic čaka, po njegovih lastnih besedah, zasramovanje, pikanje, plašenje, preganjanje in slednjič trnovi venec, je vendar smélo tirjal v državnem zboru postavo o ravnopravnosti Slovencev, posebno pa v šolah.

Dr. Lovro Toman (1827—1870), osnovatelj in prvi predsednik „Slovenske Matice“, je stopil v javnost 1848. leta, ko se je jel vdeleževati djansko Slovanskega dviganja v Avstriji in izdal zbirko patriotičnih pesni pod napisom „Glasi domorodni“. Namen teh glasov bil je — „zlajšati težko breme bratov, probuditi okamnena srca“. V stiski bratov Hrvatov po Madjarjih vidi pesnik nevarnost za vse zapadne Slované, zato jih spodbuja zediniti se proti ptujcem. Opominjaje na slavno preteklost, objokovaje sedanost, opisovaje npravne moči Slovanov jih pozivlja k zedinjenju v upanju na bliščečo prihodnost: „Za nočjo pride dan; v edinosti je moč, moč doslej neznana.“ Pesnik tesno strinja osodo svoje domovine z osodo drugih Slovanov in prisega — z brati živeti in umreti. „Kdor prelije svojo kri za njo (mater Slavo), živel bo v večni slavi.“ Ona kliče sine slave, kliče jih iz daljnih krajev za svoje osvobojenje. Zbira nas vse, kdor časti mater svojega naroda, — tega drevesa široke veje se razprostirajo po vsem svetu. — Mati naša ni tako revna; ona je bogata v vseh zalogah, a ona je ponižana, ona je zadušena, in to je vzrok njene siromaštva. — Naša mati je slavna mati, ima okrog sebe toliko sinov, kakor je peska na dnu morja, kakor zvezd na nebu. Krepki so, kakor trda jelka; bistri, kakor strela; mili, kakor hladni vetrič, močni, kakor hudi vihar; trdni, kakor mestne stene; goreči, kakor solnčni žarki... Toda sinovi so v okovih, hčere v revščini, in le redko se sliši glas matere brez domovja. Nad njo gospoduje ošabni tujec, in v njegovi službi gine čistost narodnega duha. Tujec se moško nosi v njeni domovini, lastni sinovi pa hodijo k ptujcu po košček kruha. Vse je dobro in postavno, kar je nam v sramoto, — napačno pa je in nepostavno, kar je naše po pravici. Tako ne more več dolgo biti, mati je že izmučena, očistiti hoče svoj dom tujstva in sinove svoje tujega duha. Hitite, hitite na klic hrabre matere v pravični boj! Srčno se hočemo vsi boriti, dokler se ne reši nje osoda... Bog nam podari slavno zmago v tem pravičnem boju. On bo obvaroval slavo s svojo močjo in osvobodil nas tujega jarma...“

(Dalje prihodnjič.)

Politične stvari.

Krogotók Mladočehov.

Nam Slovincem ogledálo.

Velecenjeni Praški časnik „Politik“ je pod naslovom „der Kreislauf der Jungčechen“ v svojem 336. listu prinesel članek, ki je vreden, da ga tudi Slovenci beremo, ker popis ondašnjih sedanjih razmer je zelo podoben stanju našemu. Kakor ondi razpor med Staro-Mladočehi pretí z nesrečnim izidom volitvam v deželni

ungarischen Monarchie“ Wien 1869) je Slovencev: v Štiriji 410.000 (Nemcev 707.000), na Koroškem (Kärnten) 109.000 (Nemcev 240.000), na Kranjskem 450.000 (Nemcev 32.000), v Primorji (Küstenland) z Istrijo in Goriškem (Görz) 353.000 (Italijanov 180.000, Nemcev 24.000, tedaj vseh skupaj 1 milijon 328.000, med katerimi ima le tretji del (Kranjci) svoj deželni zbor v Ljubljani, a drugi so dani na voljo Nemcem in Italijanom.

Národne stvari.

Slovenci.

Po potnih spominkih spisal prof. Makušev.

(Dalje.)

V ravno tem dubu je pisal tudi drugi slovenski pesnik Ivan Vesel-Koseski († 1852, to je, oboel l. 1852. Vredn.), vneti sodelavec Bleiweisovih „Novic“. On je imel velik vpliv na svoje rojake, in njegovi veličastni izdelki, bodi-si originalni, bodi-si prestavljeni (iz Götheja, Schillerja, Bürgerja, Byrona, Deržavina, Puškina in drugih) puščajo daleč za seboj vse, kar je pisanega po slovenski ne le do njega, temuč tudi za njim. Njegova lira se odlikuje z objektivnostjo in patrijotičnim duhom: vpletene ima veličastne obraze iz zgodovine slovanske; v njegovi duši se nahaja odmev vsega, kar je gibalo celo slovanstvo, ker so jej najbliže njegovi rojaki in njih južni bratje. Prorokovaje veliko prihodnost Slovanov, oplakovaje njih razdor, vzrok vseh njihovih nesreč, jih on, enako Tomanu, pozivlja k edinosti in napoveduje vojsko Madjarom, „temu drakonu, ki je vplenil slovansko krono, ki je razsekal na dvoje slovanski svet in vsadil svoje strupene zobe v srce svete Slave“.

Bilo bi tukaj nepripravno ozirati se na vse slovenske pisatelje, ki so se skupaj trudili v „Novicah“ ali podpirali Bleiweisa v posebnih izdanjih.

Spomnim naj tedaj le nekatere in najprej pesnike.

Miroslav Vilhar si je pridobil popularnost s svojimi pesmami in dramatičnimi deli. Matija Kračmanov-Valjavec je prestavil prav dobro nekoliko psalmov, prestavljal Götheja, pisal sonete in balade. France Cegnar je prevodil srbske, česke in ruske narodne pesni, ter izdal zbirko sonetov, balad in ód. V poslednjem času sta se prikazala lirična pesnika, patrijota: Simon Jenko in Josip Cimperman. Med najbolj vnetimi sodelavci v „Novicah“ pa so bili: dobri pesnik in umoslovni Svetec (Podgorski), novelist Malavašič, nedavno umrli patrijot*) in strokovnjak v slovanskih narečjih Majar, zgodovinar Hicinger in arheolog Davorin Trstenjak. Kakor ti, tako so tudi še drugi pisatelji pomagali Bleiweisu ustanovljati literarni jezik in čistiti ga germanizmov, razprostirati znanosti, znaniti se s slovanskim svetom in boriti se za narodnost: toraj ni mogoče ločiti njih delavnosti od delavnosti Bleiweisa, ki je bil njih vodnik.

Govoré o dr. Bleiweisu ne smem pozabiti škofa Lavantinskega Antona Martina Slomškega (1800 do 1862), ki je ravno v tem smislu deloval, akoravno od njega neodvisno. Namen njegovega življenja bil je razširjati med Slovenci omiko, osnovano na verstvu in narodnosti. S tem ciljem je izdal mnogo knjig, koristnih zavoljo izvrstnosti ne le po obsegu, temuč tudi v jeziku, ki jih ljudstvo prav rado čita; on je ustanovil in potem podpiral društvo, ki ima isti namen, namreč društvo sv. Mohora v Celovcu od 1851. leta, vneto se trudil v „Drobtinicah“ in posebno skrbel za preuredbe ljudskih šol. Do 1848. leta so bile ljudske šole sredstvo germanizacije. Slomšek, kateremu je bilo njih preobrazovanje izročeno od Tuna, jih je naredil v to, kar morajo biti, to je, v sadišče omike. On je vpeljal učenje v maternem jeziku, sestavil programe, izdal dobre učne knjige, ki jih je sam spisal, ali pa popravil; odstranil nevedne učitelje, ki niso znali narodnega jezika, in namesto njih naznanil sposobne, zvedene in delu vdane,

*) Tudi Matija Majarjevo nevarno bolezen je prof. Makušev zvedel za smrt. Vred.

ter je sam nadzoroval, ali se to spolnuje. Njegove zasluge so v tem obziru zeló velike. Ko so nemškutarji videli, da jim je on iz rok izruval orožje za ponemčevanje slovenskega naroda, so godrnjali nad njim, ga obrekovali in dolžili ga državnega izdajstva; a on je nepremakljivo in tiho nadaljeval svoje delo do smrti. Njegova politična in nacionalna prepričanja se jasno kažejo v cirkularu do podložnega mu duhovstva: „V naši katoliški borbi se bomo naslanjali na našega vladarja Franca Jožefa... Ne bomo prehitro izrekli sodbe o sedanjih okoliščinah, da se ne podvržemo pritožbam in dolženju naših protivnikov. Ustava, ki je zdaj prišla v zakon, daruje vsem državljanom, in med njimi tudi duhovnom, pravico in svobodo; na podlagi teh bomo branili z besedo in djanjem sveto korist katoliške vere in cerkve. „Hic Rhodus, hic salta!“ Mi imamo zdaj v Avstriji ustavna tla, na katerih se moremo boriti. Razen te občne borbe je pa v naši eparhiji razvita bolj kakor kedaj druga bolj nesrečna borba — zaradi jezika in narodnosti. Od davnih časov kipí nemška kri v žilah nekaterih eksaltadosov nemščine v Štiriji, Nemcev ne po rodu, ampak po odpadu; oni ne morejo več prenesti narodnega prerodenja Slovencev in se trudijo zadušiti ga z raznim orodjem laži in obrekovanja. Gnjusí se mi pred malikom poganske narodnosti, kateremu zdaj v Italiji, na Ogerskem in v nekaterih slovanskih*) deželah prinašajo v žrtev najsvetejše interese. Jaz si pa razlagam prirojene črte značaja vsakega naroda kakor prvo sredstvo njegove omike. Za očividni dokaz temu služi zgodovina naših ljudskih šol v poslednjih petdesetih letih. Zatoraj pozdravlja vsak človek, ki ima zdravo pamet, tem bolj pa katoliški duhovnik, z radostjo razcvet našega narodnega jezika in narodnega izobraževanja. Kdo nas more v tem kaj grajati?“

Slomšekov patrijotizem se je očitno pokazal 1848. leta, ko ga niti zasmehovanje niti strašenje ni moglo odvrniti od izbranega si pota.

Tako je delal Bleiweis in njegov krog; tako so delali in morajo delati slovenski patrijoti in vdati se ne smejo nemogoči domišljiji, temuč pod vodstvom skušnega in praktičnega Bleiweisa zmiraj krepko napredovati, brez prenehovanja, previdno, ne dražiti brez vzroka svojih nasprotnikov, in dosegli bodo tak izid, da ga bodo zavidali jim ostali Avstrijski Slovani.

Ob omenjenem času pridem k Bleiweisu. Pokaže mi svojo knjižnico in podarivši mi v spomin nekoliko svojih knjig in spisov me pelje k profesorjema Marnu in Lesarju. (Kon. prih.)

Národno blago.

Pregovori in reki Notranjski.

Zapisal J. Potépan Škrljev.

(Dalje.)

Soseskino je jekleno, cerkveno pa ognjeno.
Kdor za tuje prime, ob svoje pride.)
Lažniku se še resnica ne verjame.)
Kavran kavranu oči ne skleva.)
Besede tvoje čujem, a srca ti ne vidim.)
Kdor prej pride, prej melje.)
S konja se je vsedel na osla.)
Kodar solnce teče, povsod se kruh peče.)
Ko blago mine, pamet pride.)
Ne pomaga po toči zvoniti.)

*) Neumrli Slomšek kako bi strmél, ko bi zdaj iz groba ostal in videl in slišal nekatere Slovence! Vr.

s tem gnojem. Jeseni (pred zimo) se potrosi vže nekoliko razkrojeno rogovje po špargeljevih lebah, katere se z zemljo nekoliko pokrije.

* *Kako se popraviti more žaltovo surovo maslo?* „Chronik“ piše: Raztopi se pokvarjeno surovo maslo (puter) na ne prehudi žrjavici. Na vsakih 10 funtov putra primešaj 10 lotov drobno stolčenega navadnega oglja, 1 lot raztolčene krede, 1 žlico medú in nekoliko koščekov korenja. Pol ure naj ostane ta zmes nad ognjem; vedno se pa mešati mora, pene pa treba posneti. Raztopljeno maslo se precedi. — S tem zgubi ves slab žaltov okus. Oglje čisti maslo, ker na se potegne smrdljive gaze putra; raztolčena kreda posrka masleno kislino; méd zboljša okus, korenje pa podeli maslu lepo rumeno barvo in na cedilu se ločijo primešani deli kakor kosi korenja itd. — Potem naj se hrani maslo na hladnem, najboljšo, če je v skledi, okoli katere je mrzla voda.

* *Zmlete kosti.* V novejših časih so začeli pripočati kosti, v moko zmlete, kot dodatek taki krmi, ki ima v sebi le malo fosforove hrane; in vže je več skušnj, ki spričujejo vrednost tega dodatka. Neka krava, ki ni mogla več stati na nogah, je ozdravela s tem, da je dobivala vsak dan nekoliko koščene moke. — Tako piše „Atti e Mem.“

Národne stvari.

Slovenci.

Po potnih spominkih spisal prof. Makušev.

(Konec.)

Profesor bogoslovnega nauka in slovenskega jezika na Ljubljanski gimnaziji, Marn, je še v najlepših letih. On je zgovoren, umen, previden v besedah in djanju in ni nikakor podoben nekaterim meni znanim hrvaškim katoliškim svečnikom, kateri odbijajo od sebe, po svojem jezuitskem vedenji, vseznajstvu, pod katerim se skriva nevedstvo, in po obnašanju kažočem umstveno omejenost. Marn je nenavadno skromen, jako izobražen in iskreno vdan narodnemu delu. Znana mu je zgodovina slovanstva, čita v vseh slovanskih narečjih in lahko se méni po srbski. Posledovatelj svojega deželana Majarja je on vnet branitelj in razširjevalec slovanske vzajemnosti in slovanskega zedinjenja po potu cirilice in občnega književnega jezika: častitelj slovanskih apostelnov ne navezuje jima, kakor Zagrebški jezuiti*), glagolice, temuč vneto uči mladino naše slovanske azbuke, ker vé, da se pravo znanje maternega narečja ne more misliti brez znanja staroslovenščine, in ker vé, da je po nje dobrem znanju lože priti do občeslovanskega književnega jezika, je vpeljal v svojo učitev staroslovensko gramatiko. Kako prijetno je slišati, da se na Ljubljanski gimnaziji, v sredi malega in revnega slovenskega plemena, uči staroslovenščina in cirilica! V zljajšanju učencem je izdal Marn leta 1863 kratko staroslovensko slovnico. Od onega leta je jel spisovati priloge „Učiteljskemu Tovarišu“, v katerih med drugim razkazuje tudi svoje mnenje o občeslovanskem jeziku in občeslovanski azbuki. Takrat je ravno v spomin tisučletnice slovanskih apostelnov spravil na svetlo knjigo: „zlati vek“; v njej so sestavki o sv. Cirilu in Metodu, o kristijanstvu pri Slovencih, o cirilici in glagolici, o staroslovenskem jeziku in staroslovenskem slovstvu.

*) Pomniti je, da prof. Makušev je neduhoven pravoslavnega verstva, in da je toraj po tem soditi njegovo opazovanje katol. duhovstva.

Od Marna prišel sem k Lesarju. On je že postaren mož, nima več te živosti in zgovornosti, kateri odlikujete Marna. Kolikor sem spoznal, s slovanstvom ni tolikanj soznanjen. On je učitelj verstva in slovenskega jezika na Ljubljanski realki, in je izdal učni knjigi: „Zgodovino sv. katoliške cerkve“ in v pregledih „slovensko slovnico.“ V letu 1864 je prišla na svitlo tudi njegova monografija o „Ribniški dolini na Kranjskem“, kateri je priložil nekaj izgledov krajnega govora. Od 1866. l., po smrti (to je, po odstopu) znanega slovenskega linguista Levstika, ima prof. Lesar tajniško službo „Slovenske Matice“ v Ljubljani, ustanovljene v letu 1860 po misli pokojnega dr. Tomana, prvega njenega predsednika (po njegovi smrti je bil voljen za predsednika dr. Costa). Do te patriotične naprave imajo Slovenci tako počustvo, da šteje zdaj 2000 udov in ima vsako leto 25.000 gold. dohodkov. Izdal je že nekoliko knjig za zgodovino in narodopis Slovencev, nekaj učnih, za zemljepisje in leposlovne nauke, npravstveno knjižico za narod, pesni Vodnika in Vesela-Koseskega. Razen tega izdaja od 1867. leta narodni „koledar“, v katerem so vvrstovani razni koristni spisi za narod (v 1867. in 1868. letu so tudi matičini računi), od 1869. leta prinaša „Letopis“ Matice Slovenske razun zgodovinskih in narodopisnih sestavkov o Slovencih, tudi povesti, pesni in slovenske knjigopisje.

Predsednika „Slovenske Matice“, dr. Coste, žalibog, nisem dobil v Ljubljani; po obilih svojih opravkih bil je na Dunaji. Costa spada med prvake slovenskega naroda in velja za odličnega govornika in velikega učenjaka. Njegova juristična dela v nemškem jeziku so razširila njegovo ime tudi po Germaniji; od njegovih slovenskih spisov so mi znani Vodnikov „Album“, zbirka sestavkov, ki kažejo življenje in literarno delavnost slovenskega pesnika Vodnika (1859), popis znamenite „Postojnske jame“ (1863) in slovensko knjigopisje (1869). Costi zaupajo in so vdani njegovi someščani: v letu 1864 so si ga izbrali za župana Ljubljanskega, 1870. leta so ga pa izvolili za poslanca v državni zbor.

S temi osebami sem se seznanil v Ljubljani, Bleiweis „ne ščital nužnim“ seznaniti me z drugimi. Ker nisem mislil ostati v Ljubljani več kakor pet dni, se tudi nisem trudil iskati si novega znanja: zadovolil sem se z ljubeznostjo Bleiweisa, Marna in Lesarja, ki so žrtvovali svoj prosti čas, da so me nekoliko seznanili z Ljubljano in njenim življenjem.

Ljubljana je središče političnega in duševnega življenja Slovencev: tukaj zboruje njih narodni zastop; tukaj je najbolj živa slovstvena delavnost.

Najstarše med učenimi društvi je kmetijska družba, ki obstoji v Ljubljani že čez sto let, osnovana 1767. leta s trojnim namenom: 1) v teoretično izučenje kmetijskega gospodarstva; 2) v razširjatev teoretičnih vednosti po šolah in 3) v primero teorije s praktiko. V začetku sedanjega stoletja se je pomnožila delavnost tega društva; z njegovo pomočjo se je leta 1821 napravil muzej, zasadil botaniški vrt (1810), razprostirala zavarovalna društva, 1843. leta začel izhajati kmetijsko-gospodarski list („Novice“) in kmetijsko-gospodarski koledar („pratika“), vstanovila živinozdravniška šola (1848), naredila prva kmetijsko-gospodarska razstava na Kranjskem (1857) itd.

Razun tega društva so v Ljubljani še sledeča: „Slovenska Matica“, ki se pečá z izdajo učnih, učnih in narodnih knjig; „dramatično društvo“ (od 1867. leta), ki je napravilo glediščino šolo in daje dramatične zvezke pod naslovom „Slovenska Talija“ na svitlo; „učiteljsko društvo“, ki izdaja pedagogi-

čen časopis („Učit. Tovarš“); gimnastično društvo „Sokol“ (od 1862. leta) in pa patriotični klub „narodna čitalnica“ (1862) s 327 udi.

Zunaj Ljubljane najbolj razširjeno in najbolj koristno društvo je pa „društvo sv. Mohora“ v Celovcu (z 17.414 udi), katerega je vredil škof Slomšek in je že izdalo mnogo koristnih knjig za narod. V Celovcu je tudi politično društvo „Trdnjava“; v Idriji se je osnovalo društvo v podporo narodnih šol na Kranjskem; razun tega ste še katoliški družbi v Ljubljani in Mariboru.

Vsakemu slavistu je znana Ljubljanska licealna knjižnica, v kateri se med drugimi rokopisi hrani znameniti supraselski rokopis. Stari rokopisi (XIV.—XVII. veka) so v knjižnici kneza Auersperga.

Tudi muzej, bogoslovsko semenišče, gimnazija in Frančiškanski samostan imajo zanimive knjižnice.

Med učilišči se v Ljubljani nahaja: gimnazija (imela je 1870. leta 474 učencev), realka (244 učencev), duhovsko semenišče, kmetijsko-gospodarska šola, živinozdravniška šola, nekoliko nižjih in privatnih zavodov. Zunaj Ljubljane ste v Kranjski vojvodini še dve gimnaziji in ena gozdarska šola.

Ljudskih šol je 248 in bilo je v njih 1868. leta 32.215 učencev (med temi je 21 nemških šol, 167 slovenskih, 60 pa mešanih). V vseh šolah, očitnih in privatnih, bilo je okoli 35.000 učencev, tako, da pri 482.000 prebivalcih na 130 ljudi pride en učenec. Če pa pozor obrnemo na razmero nemškega naseljenja k slovenskemu (32.000 Nemcev in 450.000 Slovencev), vidimo, da ena ljudska šola pride na 2000 Slovencev in 1500 Nemcev. Rezultat je znamenit, ker do 1848. leta so bile vse šole po nemškem stroji. Naj še povem, da je okoli šestdesetega leta slovenski jezik proniknil tudi v srednje šole, v katerih se zdaj že mnogi predmeti razlagajo v maternem jeziku. *)

Slovenski jezik ni samo v šolah obvladal: potisnil je nemškega tudi iz cerkve in slovstva. Pridige so zdaj povsod slovenske, razun Ljubljanske stolnice, **) kjer je v nedeljah enkrat nemška pridiga. Na Kranjskem je le en nemšk časnik, namreč vladna „Laib. Zeitung“, med tem ko samo v Ljubljani izhaja 12 perijodičnih izdajanj v slovenskem jeziku, posvečenih vednostim in slovstvu, v vseh treh okrajnah slovenskih pa pride okoli 30 perijodičnih izdaj na svitlo, med temi trije politični časniki („Novice“, „Slov. Narod“, „Soča“).

V desetih letih (1861—1871) bilo je osnovanih 58 slovenskih narodnih čitalnic. ***)

V kratkem času svojega bivanja v Ljubljani

*) Če tudi dosihmal še nikoli ni obveljala ravnopravnost slovenščine v srednjih šolah, vendar bile so ono leto, ko je prof. Makušev bil v Ljubljani, mnogo na boljmem memo danes, ko je dr. Wretschko zopet kos nadzorstva dobil v svoje roke.

**) In Št. Jakobške cerkve, kjer naj bi vendar nemško pridigo zamenili s slovensko in bi tako zdaj prazno cerkev napolnili ob nedeljah in praznikih.

***) Naj primerijo dragi čitatelji ta zelo natančni prevod Makuševskega spisa o „Slovenskih“ s spisom „Slovenskega Naroda“, da vidijo, kako strast presuče, kar ni voda na njen mlin. Če spis častitega prof. Makuševa ni brez pogrškov, kdo mu more to v pregreho šteti, ki vidi, kako mirno pripoveduje pisatelj to, kar je najdel med Slovenci v par dnevih svojega bivanja med njimi in v narodnih društvih in knjigah njihovih.

Vred.

sem se prepričal i jaz, kako resnične so besede nepozabljenega Kolarja, ki sem se jih naučil v mladosti:

Často tiha pastuhova hiška

Vice pro vlast može delati

Nežli tábor, z negož valčil Žižka.

(Večkrat more tiha pastirska hišica več koristi prinesiti domovini, kakor tabor, iz katerega se je bojeval Žižka.)

Prepričal sem se do dobrega, da se Avstrijcem ne bode več posrečilo ponemčiti Kranjskih Slovencev, in da to malo slovansko pleme, ki ga vodi umni, praktični in nesebični Bleiweis, doseže v kratkem času polno priznanje narodnih pravic.

Tako sem se ločil od Ljubljane, blagoslavlja je ime starega slovenskega patrijota.....

Poslovenil A. K.

Národno blago.

Pregovori in reki Notranjski.

Zapisal J. Potěpan Škrljev.

(Konec za letos.)

Kjer nič ni, tudi vojska ne vzame.

Nisi vreden, ko da bi te vrele kaše napital in v mrzlo vodo te vrgel.

Rad bi iz šivanke naredil lemež, pa še, da bi mu za črtalo kaj ostalo.

Kdor je vsakemu podložen, je oslu podoben.

Kogar enkrat kača piči, se potlej kuščerice boji.

Bliže mi je srajca, ko suknja.

Tako laže, ko črn pes.

Tako gleda, ko tele nova vrata.

Ta, ki mu dá piti, tega če biti.

Gré čez gozd po drva.

Vsaka tica se s svojim kljunom hrani.

Sesati mu dam, a pameti mu ne morem dati. (Tako se matere zagovarjajo.)

Dvakrat se pravi, kedar se listje grabi.

Bi se z manjim žaba zadušila.

Ta, ki služi, je do grla v luži.

Raji z njim, ko za njim. (Rad vzame.)

Ima ovčarsko bolezen. (Len je.)

Brez muje se še čevelj ne obuje.

Krčmarska dekleta in mlinarska praseta niso za kmeta.

On ne bi dal Bogu palice, da bi vruga udril.

Dokler je pogače, družina skače.

Dokler je krompirja, družina dirja.

Koledar iz slovanskih prislovic.

Za mesec december.

Ako je božično jutro svitlo, temne so žitnice in štale. Teman božič, svitla žitnica. Svitli božič, lahki snopovi. (Česki, pa tudi slovenski pregovor.)

Zelen božič, bela vélika noč. (Česki, poljski, slov.)

Ako je božično jutro osipano z zvezdami, kokoši bodo nosile obilno. (Ruski.)

Teman (meglovit) li je božič, bodo krave molzne; svitli božič, nosile bodo kokoši obilo. (Česki.)

Toplemu božiču in prijateljskim kolaču ne raduj se preveč. (Srbski.)

Na sv. Štefana dan vsak želi biti gospod (ker posli ta dan gospodarjem svojim službe odpovedujejo). (Poljski.)

„Pučki Prij.“